

ULUS 13 HAZIRAN 1967

Yakın tarihimizde Ortadoğu

■ Prof. M. Tayyib GÖKBİLGİN ■

Ortadoğudaki gerginliğin nihayet silahlı bir çatışma ile sonuçlandığı, Arap devletleri ile İsrail arasında kanlı bir savaşın başladığı şu günlerde, bu bölge ile ilişkilerimiz ve bunların yakın tarihimizde, İngilterenin XIX. yüzyıl sonlarından itibaren bu memleketler üzerinde izlediği kesin bir emperyalist siyaset yüzünden, ne türlü ihtilaflara ve problemlere yol açtığı ve birinci dünya savaşı esnasında burada dökülen Türk kanları hatırlanmaya değer. İngilizler Mısır'a yerleştikten ve Hindistan yolunu kendileri için güvenlik altına alan Süveyş Kanalına da sahip olduktan sonra Osmanlı Devleti ile ortaya türlü anlaşmazlık konuları çıkarmış ve Arap reislerini de elde ederek bu anlaşmazlıkları önce diplomatik sahada lehlerine çözümlenmeye çalışmışlardır.

Gerçekten, Babali ile İngiltere arasındaki siyasi ilişkilerin gittikçe artarak soğuk bir hal alması evvela Mısır meselesinden çıkmıştı. Bu memleketi askeri işgal altına alıp mükerrer vaatlerine rağmen tahliye etmemeleri ve bölgeye büyük bütün bütün yerleşmek için aldıkları siyasi tedbirler, diğer devletlere oradaki menfaatlerini tanıtmak için akdettikleri anlaşmalar Osmanlı devletinin nüfuz ve haysiyetinin kırılmasına mucip olmuş ve İngiliz hükümetine olan güvenini tamamen yok etmişti. Bundan sonra İngiltere'nin Bağdat demiryolu hattı imtiyazının Almanlara verilmesi meselesindeki tutumu -ki dışişleri bakanlığı arşivlerinde Bağdat meselesi olarak yer almıştır. Kuveyt sorunu, Bahreyn adaları meselesi, Katar sahili sorunu, Elcezire kıtasının sultanması olayları gibi bir sürü gaile çıkarmış ve emperyalist emellerini gerçekleştirmek yolunda her türlü teşebbüse girişmekten geri kalmamıştır.

Bunlara bir örnek olarak Kuveyt meselesini nasıl çıkardığını ve zamanla burayı nasıl işgal ettiğini gösterebiliriz: 1820 den itibaren İngilizler, öteden beri Osmanlı tabiyetinde bulunan Kuveyt'in önemini takdir ederek gözlerini buraya dikmiş ve nihayet 1901 de özel bir mesele haline getirmişlerdir. Bilindiği gibi, halkı deniz ticareti ve inci avcılığı ile geçinen, başlarında da Sabah ailesinden bir şeyh bulunan Küveyt, Namık paşanın Bağdat valiliği sırasında Basra'ya ilhak olunmak üzere himaye ve idaresine teşebbüs olunmuş, fakat, Küveytlilerin vergi vermek ve devlet tarafından herhangi bir mükellefiyet altına sokulmak istememeleri sebebiyle bir süre kendi hallerinde bırakılmışlar, ancak sonradan bunun zamanla yabancı bir devletin himayesi altına girmeleri ihtimal ve tehlikesini doğuracağını düşünen yeni Bağdat valisi Mithat Paşa halkın isteklerini kabul ederek bu hususu sağlamış, Küveyt, mahalli şeyh Abdullah Sabah'ın kaymakamlığı ile Basra'ya bağlanmıştı. Küveytliler aynı zamanda deniz seferlerini güvenlik altında yapabilmek için o zamana kadar gemilerine çektikleri İngiliz ve Hollanda bandraları yerine de Osmanlı sancağı çekmeyi de kabul etmişlerdir.

İşte durum böyle iken, İngilizler 1901 de bir harp gemisini Küveyt'e göndererek bir Osmanlı idare amiri sayılan mahalli şeyh Mübarek Sabah paşayı tehditle İngiltere himayesi altına almış ve keyfiyeti İstanbul'daki elçileri vasıtası ile zamanın hariciye nazırı Tevfik paşaya da, İngiltere menfaatlerinin korunması hususunda adı geçen şeyh ile bir anlaşma akdedildiği şeklinde, bildirerek bir emrivaki yaratmak yoluna gitmişti. Her ne kadar Tevfik paşa elçiye bu memleketin

Basra vilayeti livalarından Necit'in bir kazası olduğunu ve buna göre Osmanlı devletinin bir parçası bulunduğunu, Mübarek Sabah paşa ile seleflerinin ise hükümet tarafından tayin edilmiş memurlar olması sebebiyle İngiltere hükümeti ile hiçbir suretle anlaşma yapmaya mezun olmayacakları, dolayısıyla da bu anlaşmanın hiçbir siyasi hükmü bulunmayacağını bildirmiş, İngiltere devletinin çeşitli anlaşmalarla Osmanlı devletinin mülki tamamlığını kabul etmiş bulunması cihetiyle bu hareketin iki devlet arasındaki samimi ve dostça münasebetlerle bağdaştırılmayacağını anlatmış ise de, bu emperyalist ve sömürücü devlet, bu konudaki siyasetini değiştirmemiş, mesele bir çok safhalar geçirdikten sonra, zaman zaman sureti haktan görünerek ve durumun gerektirdiği tedbirleri alarak nihayet buraya yerleşmiştir.

Filistin meselesi

İngiltere'nin Ortadoğudaki emperyalist emellerini gerçekleştirmesi hususunda şartlar kendisi için sonraları daha da elverişli olmuş, birinci dünya savaşından evvel, ve sonra aldığı tedbirler ve çeşitli konbinezonlar sayesinde adım adım bu siyasetini başarıya ulaştırmıştır. Bunlar arasında Filistin meselesini sayabilir. İngilizlerin önce Osmanlı devletinden koparmak ve ayırmak için Arap reisleri ile yaptığı anlaşmalar, sonra da bir Yahudi yurdu kurmak üzere dolaylı yollardan gösterdiği çabalar ve yardımlar ibretle hatırlanacak, bugünkü çatışmaların ve kanlı

savaşın başlıca sebep ve maillerini teşkil eden olaylar olarak düşünülebilir. Binlerce senedir vatansız, hakir ve zelil, her türlü düşmanlığa ve zülme hedef kaldıktan sonra, Yahudilerin Avrupa ve Amerikanın en medeni bölgelerinde siyasi, sosyal ve özellikle ekonomik alanda büyük mevki ve önem kazanmaları sayesinde, bir çok Yahudi mütefekkeri, her tarafa dağılmış Yahudileri bir yere toplama arzusuna, Yahudi milliyet, lisan ve vatanını ihyaya sevk etmiş. o zamanlarda İngiliz emperyalizminin muharrik kuvveti olan İngiliz kapitalizminde büyük yeri ve sözü olan Yahudi zenginlerinin etkisi altındaki İngiliz devleti bu vadede her türlü gayreti harcamıştır. Bu maksatla kurulan cemiyetlerin başında siyonist cemiyeti gelmekte idi ki, bunların Yahudi vatani olarak kadim vatanları Kudüs ve Filistin'i düşündükleri belli olmuştur. Osmanlı devletinden burayı alacaklar, yahut ta bir kısım siyonistlerin o zaman tasarladıkları gibi Osmanlı imparatorluğunun himayesi altında bir "Filistin Yahudi mümtaz eyaleti" teşkil edeceklerdi. Birinci Dünya savaşından önce tahminen 200.000 kişi kadar Yahudi bulunan bu bölgede ilk önce Yahudi nüfusunu artırmak ve muhacereti teşvik etmek başlıca çabaları olmuştu. Yahudilik bakımından izahı ve saygı duyulması kabil olan bu hareket, elbette Babıaliyi endişelendiriyor, fakat topraklarından bir kısmını kendiliğinden Yahudilere terketmeyi aklına getirmiyordu. Zaten o devirde Osmanlı memleketlerinde yaşayan Yahudiler de siyonizm hareketine açıktan açığa taraftar görünmüyorlar ve kendi hallerinde yaşıyorlardı. Nitekim, İsrail devletinin doğmasında ve kurulmasında da Türk Yahudileri hiçbir rol oynamış değillerdir. Aynı suretle Kudüsteki Yahudilerin, Birinci Dünya Savaşında Sina cephesinde İngilizlerle çetin ve kanlı savaşlar sırasında, herhangi bir sadakatsızlık, ya da sabotaj hareketlerine teşebbüs ettikleri hakkında en küçük bir belirti görülmemiştir. Bununla beraber, o sıra Kudüsteki Türk ordusu karargahı subaylarına hitaben "Devlete sadık kalacağız, size kavim ve kabilemin kanı üzerine yemin veriyorum" diyen, fakat sonra da bu yemini tutmayan Mekke emiri bir Arap lideri gibi davranışları da olmamıştır. Kanal seferi esnasında Türk ordusunun maruz kaldığı sayısız güçlüklerden, uğradığı ihanetlerden ve hayal kırıklıklarından sadece biridir bu trajedi...

Paralellik

Şu günlerde kutsal mabetlerinin savaşçılar tarafından tahrip edildiği ajanslarda bildirilen Kudüs'ün 50 sene önceki görünüşü, o günkü olayların içinde bulunan bir kurmay subayımızın anlattıklarına göre, şöyle idi: "Etrafı çıplak, taşlık ve kurak olan ve yağmur suyundan başka içecek suyu bile bulunmayan bu şehir şirin olmakla beraber, yüzyılların mirası olan inançlarla, tılsımlarla bir örtü altında, esrar dolu bir manzaraya bürünmüş gibi idi. Şehrin suru, islam aleminin en azametli mabetlerinden biri sayılan Mescidi Aksa, islam tarihi ile birlikte Türk tarihinin de heyecan ve zafer dolu hatıralarını yansıtıyordu. Menzil müfettişliği yapılan büyük taş binanın üzerine kırmızı atlas üzerine beyaz ipekle işlenmiş bir levhada "Tanrının izni ile güven içinde Mısır'a gideceğiz" manasına gelen Arapça bir cümle okunuyordu. Kudüste ordu kumandanı Cemal paşaya büyük bir istiklal merasimi yapılmış, karargah Grand Otelde yerleşmişti. Kolordu karargahı ise kanal hareketını ortaya atıp kurmay başkanlığına da getirilen Von Kresstein ile birlikte, evvela Bir'üsece, sonra da tam Sina çölünün ortasında İbn'de tesbit edilmişti. Birinci kanal Kuvveyi seferiyesi teşebbüsü izledi. Bu sırada vuku bulan birinci ve ikinci Gazze meydan muharebeleri gerçek parlak zaferlerle neticelenmişti ve diğer yandan, iki sene zarfında, Kanal yakınlarına kadar otomobil yolu, su yolları, pek çok motorlu tulumbalar, havuzlar, yalaklar, kanallar, dekovil hat, nümune ziraat bahçeleri, depo, hastahane, anbar gibi bir çok binalar yapılmıştı. Fakat, bütün bu gayretler ve zahmetler adeta İngiliz ve Alman emperyalist emellerinin bu bölgede boy ölçüşmesi ve ortadoğuyu kendi nüfuz ve hayat sahaları yapmak arzuları uğrunda harcanıyordu ve bütün fedakarlıklar ve kayıplar ise Osmanlı devletinin ve bölge halkının sırtından ödeniyordu. Acaba şekil ve şartlar ne derece değişmiş bulunsa bile, olayların üzerinden 50 sene geçtikten sonra, bugünkü manzara ile bir paralellik göstermiyor mu?